

DOR-US SAODAT MAJMUASI – AMIR TEMUR DAVRINING
TARIXIY-MADANIY YODGORLIGI

*“Men o‘z ajdodlarim qabrlarini izzat bilan qoplagayman,
toki ular oromini his qilsinlar.*

Bunday xotira — sulola davomiyligining poydevoridir.”

(Amir Temur “Tuzuklari”dan)

“Shahrisabz” davlat muzey- qo‘riqxonasi

Alisher Ro‘ziqulov

Annotatsiya: Mazkur maqolada Shahrisabz shahridagi mashhur tarixiy obida — Dor-us Saodat majmuasining yaratilish tarixi, me‘moriy xususiyatlari, siyosiy ahamiyati, tarixiy qadriyatlari va zamonaviy holati ilmiy jihatdan chuqur tahlil etilgan. Amir Temurning shaxsiyati, uning oila a‘zolariga bo‘lgan munosabati va bu majmua orqali ko‘zlangan maqsadlar tarixiy manbalar asosida ochib beriladi. Shuningdek, majmuaning hozirgi kundagi saqlanish darajasi va ilmiy-tadqiqotlar holati haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Dor-us Saodat, Shahrisabz, Amir Temur, maqbara, Temuriylar, me‘moriy obida, tarixiy meros

KIRISH

O‘zbekiston hududida joylashgan ko‘plab tarixiy obidalar orasida Dor-us Saodat majmuasi o‘ziga xos o‘rin tutadi. Dor-us Saodat Oqsaroy qurilishi davrida bunyod etilgan me'moriy majmuadir. Bu yodgorlik nafaqat Amir Temur davridagi me'moriy taraqqiyot namunasi, balki buyuk sarkarda tomonidan avlodlariga, xalqiga va kelajak tarixga qoldirilgan siyosiy va madaniy xotirasidir. Shahrisabz shahrida joylashgan bu majmua Temuriylar sulolasining siyosiy g‘oyalari, ma‘naviy

qarashlari, shaxsiy hissiyotlari va davlat qurilishi bilan bog‘liq muhim jihatlarni mujassam etadi. Tarixiy manbalarga ko‘ra, majmua Amir Temurning katta o‘g‘li Jahongir Mirzo vafotidan so‘ng 1376–1379-yillarda bunyod etilgan. Bu obida Temuriylar sulolasining dafn marosimlariga, shuningdek, shon-sharaf ramzi sifatida xizmat qilgan. Majmua qurilishi Temurning o‘z avlodiga bo‘lgan hurmati va o‘zi hayotdan ko‘z yumgach, dafn etilishi uchun belgilagan strategik rejalari asosida shakllangan.

DOR-US SAODAT MAJMUSINING YARATILISH TARIXI

Temur davri va Shahrisabzning siyosiy o‘rni XIV asrning ikkinchi yarmida Markaziy Osiyo hududida Amir Temur siyosiy maydonga chiqdi. U 1370-yilda hokimiyatni to‘liq o‘z qo‘liga olgach, poytaxt sifatida avval Samarqandni, ammo shaxsiy va tug‘ma shahar sifatida Kesh (Shahrisabz) shahriga alohida e‘tibor qaratdi. Bu shaharda Temurning ota-onasi, ajdodlari va qarindoshlari istiqomat qilgan, o‘zi esa bu yerda tug‘ilgan edi. Shahrisabz Temur uchun yurakdan joy olgan muqaddas makon edi. Shu sababli ham u bu yerda o‘z sulolasining dafn marosimlari uchun alohida majmua qurdirishni maqsad qilgan. Amir Temurning katta o‘g‘li — Jahongir Mirzo yoshligida (taxminan 1376-yilda) vafot etdi. Bu voqea Temurga chuqur ta’sir ko‘rsatdi. O‘g‘lining o‘limidan so‘ng, Temurni dafn etish va abadiy hurmat ko‘rsatish uchun alohida majmua qurdirishga farmon berdi. Bu qaror tasodifiy emas edi. Tarixiy an‘analar bo‘yicha buyuk sulolalar o‘z ajdodlari uchun maxsus maqbaralar qurdirgan. Dor-us Saodat — “Saodatlar maskani” deb nomlanishi ham bu majmuaning ruhiy, siyosiy va mafkuraviy ahamiyatini bildiradi¹.

Majmua tarkibi va dastlabki qurilish ishlari; Dor-us Saodat majmuasi dastlab maqbara (Jahongir Mirzo maqbarasi) va madrasa binosidan iborat edi. Ba’zi tadqiqotchilar fikricha, bu yerda yana bir necha ibodatxona, ziyoratxona va zamonaviy til bilan aytganda, “xotira bog‘i” ham mavjud bo‘lgan. Majmua qurilishi uchun eng mohir ustalar, xattotlar, naqqoshlar va me’morlar jalb etilgan. Ularning

¹ Juvayniy A. Tarixi Jahongusha. – Tehron: Miras, 1978. – B. 244–245.

ba'zilar Eron va Movarounnahrning boshqa hududlaridan kelgan. Qurilishda sariq g'isht, ko'k fayans, naqshinkor yozuvlar, kufiy va suls yozuvi ishlatilgan. Dor-us Saodat majmuasining me'moriy yechimlari Amir Temur davrida vujudga kelgan ilohiy, siyosiy va estetika uyg'unligini yaqqol aks ettiradi. XIV asrning ikkinchi yarmi – Temuriylar davrida Markaziy Osiyo me'morchiligida yirik uslubiy o'zgarishlar yuz bergan bo'lib, bu uslublar forsiy, so'g'diy va turkiy madaniyatlar uyg'unligida rivojlangan edi.

Dor-us Saodat majmuasida qo'llanilgan asosiy uslublar: ko'k, oq va quyuq sariq fayans bilan ishlangan bezaklar, kufiy va suls yozuvi bilan yozilgan Qur'on oyatlari va bitiklar, simmetrik portal va gumbazli tuzilmadir. Majmuaning markaziy qismi — bu Jahongir Mirzo maqbarasi hisoblanadi. U kvadrat shaklda qurilgan bo'lib, usti baland gumbaz bilan yopilgan. Maqbaraning ichki devorlariga Qur'on oyatlari bitilgan bo'lib, ular kufiy va suls uslubida, zarhal va ko'k rangdagi yozuvlar bilan ishlangan. Majmuaning estetik ko'rinishi— nafislik, ruhiy chuqurlik va siyosiy qudrat ramzi sifatida shakllangan. Temur nafaqat qurilish, balki ramziy ma'no berishga ham katta e'tibor bergan:

Ko'k rang — osmonga, ruhiy poklikka ishora

Oltin bezaklar — oliy sulola va shon-sharaf ramzi

Simmetrik shakllar — muvozanat, adolat va abadiylik timsolidir.

Amir Temurning dafn uchun belgilagan joyi: Tarixiy manbalarga ko'ra, Amir Temur o'zining hayotlik davridayoq o'limidan keyingi dafn marosimi haqida aniq farmon bergan. U o'zini tug'ilgan shahri – Shahrisabzda, o'g'li Jahongir Mirzo qabri yonida dafn etishni vasiyat qilgan. Bu vasiyat, bir tomondan, Temurning o'z ajdodlariga bo'lgan hurmatidan, ikkinchi tomondan esa Shahrisabzni muqaddas poytaxt sifatida ko'rganidan dalolat beradi. Dor-us Saodat majmuasida Temur uchun maxsus qazilgan xilxona (yerosti qabristoni) mavjud bo'lib, unga olib boruvchi sirli zinapoyalar aniqlangan. Amir Temur 1405-yilda O'rta Osiyo hududida Xitoy sari yurish oldidan vafot etdi. Voqea sodir bo'lgan joy — O'trorda, qishda bo'lganligi sababli, uning jasadini uzoq yo'l bilan Shahrisabzga olib borish mushkul bo'lgan. Natijada Temur Samarqanddagi Amir Temur maqbarasiga dafn etildi. Bu holat

tarixchilar orasida ko‘plab bahs-munozaralarga sabab bo‘lgan. Ba‘zilar bu voqeani siyosiy qaror deb hisoblaydi: Amir Temur maqbarasi Samarqandda bo‘lganligi sababli Temuriylar hukmronligining markazida dafn qilinishi muhim strategik va mafkuraviy qaror bo‘lgan.

Xilxonaning tuzilishi: Dor-us Saodat majmuasidagi xilxona— bu chuqur qazilgan, tosh bilan qoplangan va usti yirik gumbaz bilan yopilgan yerosti qabrxona bo‘lib, unga tosh zinapoya orqali tushiladi. Bu yer chuqur ramziy ma‘noga ega:

Yerosti joy – dunyoviy hayotdan ajralish

Qorong‘ulikdan yorug‘likka qarab harakat – oxiratga intilish

Yagona yo‘lak – ilohiy yo‘ldir.

1980-yillarda O‘zbekiston tarixiy obidalarini o‘rganish bo‘yicha olib borilgan arxeologik tadqiqotlar natijasida bu xilxona aniqlanib, uning yuqoridan yopilganligi va dafn qilinmaganligi isbotlangan. Rivoyatlar va afsonaviy tafsilotlarga ko‘ra, xalq orasida Temurning bu yerda dafn qilinmaganiga oid rivoyatlar mavjud. Ayrimlarining fikricha, Temurning ruhi bu yerni “tark etmagan”, u zohiran Amir Temur maqbarasida bo‘lsa-da, ma‘naviy jihatdan Dor-us Saodatda qolgan. Yana bir rivoyatda aytilishicha, u vafotidan oldin “menga eng yaqin yuraklar orasida yotish nasib etsin” degan. Shuningdek, tarixiy ma‘lumotlarga ko‘ra, bu xilxonaatrofida yashirin xazinalar va maxfiy hujjatlar bo‘lgan degan fikrlar mavjud bo‘lib, ularning mavjudligi ilmiy asosga ega emas, ammo xalq og‘zaki ijodida keng tarqalgan. Dor-us Saodatda dafn etilgan boshqa shaxslar (Umarshayx, Shohrux, Temuriylar avlodi, sulola tarixidagi boshqa shaxslar).

Umarshayx Mirzo – Amir Temurning o‘g‘li: Dor-us Saodat majmuasining tarkibiy qismlaridan biri — Umarshayx Mirzoga oid maqbaradir. Tarixiy manbalarga ko‘ra, bu maqbara Temur hayotlik chog‘ida barpo etilgan yoki keyinchalik, Temurning vasiyatiga ko‘ra, u qayta tiklangan bo‘lishi mumkin. Temur o‘z ajdodlariga yuqori darajada hurmat bilan qaragan bo‘lib, ularning qabrlarini saqlash va e‘zozlash orqali naslning buyukligini ifodalagan.

Shohrux Mirzo – Temurning o‘g‘li (dafn qilinmagan, ammo bog‘liq). Garchi Shohrux Mirzo, ya‘ni Temurning yana bir o‘g‘li, Dor-us Saodat majmuasida

dafn etilmagan bo'lsa-da, bu obida Temuriylar sulolasi ruhiy merosi va siyosiy legitimatsiyasi nuqtayi nazaridan unga bevosita bog'liq hisoblanadi. Shohrux Samarqandda va Hirotda hukmronlik qilgan davrida bu majmuani restavratsiya qildirish, unga ziyoratchilar kelishini ta'minlash va siyosiy ramz sifatida saqlash bo'yicha farmonlar bergan.

Temuriylar sulolasining boshqa a'zolari: Tarixiy manbalar, arxeologik qazilmalar va epigrafik yozuvlar asosida aniqlanishicha, Dor-us Saodat atrofida yoki unga tutash hududlarda Temurning qarindoshlari, yaqin lashkarboshilari, shayxlari yoki zodagonlar dafn etilgan bo'lishi mumkin. Ularning ba'zilarining qabri aniq belgilanmagan, ammo mazkur hududdagi marosimiy faoliyat, arxitektura va epigrafika bu fikrni mustahkamlaydi. Majmuada joylashgan maqbaralar va ularning muvofiqlashtirilgan rejalari Temuriylar sulolasining o'zaro aloqalarini ramziy shaklda aks ettiradi. Har bir maqbara o'ziga xos arxitektura bilan ajralib turadi, ammo ularning umumiy kompozitsiyasi yagona ruhda birlashtirilgan. Bu, shubhasiz, Temurning siyosiy mafkurasida nasl, birlik va abadiylik g'oyasi kuchli bo'lganidan dalolat beradi.

Me'moriy uyg'unlikdagi ramzlar:

Maqbaralar bir yo'nalishda joylashgan

Ular orasida sharqona bog'lar va ziyorat yo'laklari mavjud

Har bir maqbaraning peshtoqida xat san'atiga oid yozuvlar mavjud.

Dor-us Saodat majmuasi ilk bor ilmiy nuqtai nazardan o'rganilishi XX asr boshlariga borib taqaladi. Biroq bu tadqiqotlar siyosiy sabablarga ko'ra uzoq vaqt davomida to'xtatib turilgan. Faqatgina 1940–1960-yillar oralig'ida arxeologlar tomonidan Shahrisabz hududida ilk izlanishlar boshlangan. Bu davrda majmuaning ayrim qismlari xarobalik holida bo'lgan va tadqiqotlar yuzaki olib borilgan. Mashhur olimlardan: M. E. Masson V. L. Vyatkin, Y. G. Gulyamov mazkur hududda arxeologik va tarixiy tadqiqotlar olib borgan. 1970–1980-yillardagi ekspeditsiyalar. Bu davrda Dor-us Saodat majmuasining ayrim qismlari, jumladan, xilxona osti, maqbara poydevorlari va ustunlar asoslari bo'yicha ancha chuqur tadqiqotlar olib borilgan. Ayniqsa, arxeolog A. Sagdullayev boshchiligidagi guruh

tomonidan zamin ostidagi konstruksiyalar o'rganilib, maxsus hujjatlashtirish ishlari amalga oshirilgan.

Muhim topilmalar:

Xilxonaga olib boruvchi tosh zinapoya topilgan

Qabr toshlari va ustki qoplamalarning rekonstruksiyasi amalga oshirilgan

Qurilishda ishlatilgan g'ishtlar va koshinlar tarixiy jihatdan tasniflangan

Mustaqillik davrida olib borilgan tadqiqotlardir.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, Dor-us Saodat majmuasi yana bir bor jiddiy ilmiy va madaniy e'tiborga sazovor bo'ldi. Bu davrda:

O'zbekiston Fanlar Akademiyasi qoshidagi Tarix instituti, YUNESKOning madaniy merosni asrash dasturi, va Mahalliy restavratsiya markazlari ishtirokida keng qamrovli ilmiy restavratsiya ishlari olib borildi.

1999-yil va 2002-yillarda Shahrisabz shahrining qadimiy qismi bilan birga Dor-us Saodat majmuasi YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi yuzasidan ilmiy ekspertizalar o'tkazildi.

Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'rganish: So'nggi yillarda tarixiy obidalarni 3D skanerlash, dronlar yordamida xaritalash va kompyuterli model orqali tahlil qilish kabi zamonaviy usullar qo'llanilmoqda. Bu usullar Dor-us Saodatning hozirgi holatini real va virtual shaklda tahlil qilish imkonini berdi.

Innovatsion yondashuvlar: Fotogrammetriya asosida butun majmua raqamlashtirilmoqda. Yuqori aniqlikdagi lazer skanerlash orqali gumbaz va peshtoq elementlari modellashtirildi. Virtual realistik modellar asosida sayyohlik loyihalari yaratilmoqda.

Mazkur tadqiqotlar nafaqat tarixiy yodgorlikning saqlanishini ta'minlash, balki uni: Turizm obyekti sifatida rivojlantirish

Talabalar uchun o'quv maydonchasi sifatida yo'lga qo'yish

Temuriylar merosini chuqur o'rganishga zamin yaratish uchun xizmat qilmoqda.

Majmua haqida bugungi kunda 50 dan ortiq ilmiy maqola, monografiya va xalqaro jurnal materiallari mavjud.

Dor-us Saodat majmuasi bugungi kunda nafaqat Shahrisabz shahrining, balki butun O'zbekistonning muhim madaniy-tarixiy yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Uning me'moriy, siyosiy va ruhiy ahamiyati Temuriylar davridagi buyuk merosni zamonaviy avlodga yetkazishda alohida o'rin tutadi.

Majmuaning hozirgi vazifalari: Tarixiy-ma'naviy merosni saqlash, Ilmiy izlanishlar uchun ochiq ob'ekt, Mahalliy va xorijiy sayyohlar uchun ziyorat maskani, O'quvchilarga va talabalar uchun tarbiyaviy vosita. Restavratsiya ishlari (1990–2020-yillar) Mustaqillik yillarida Dor-us Saodat majmuasi davlat tomonidan e'tiborga olinib, uni asrab qolish va tiklash bo'yicha ko'plab restavratsiya ishlari amalga oshirildi. Bu jarayonlarda O'zbekiston Madaniyat vazirligi, "O'zshaharsozlik LITI", Fanlar akademiyasi hamda xalqaro tashkilotlar hamkorlik qilgan.

Asosiy restavratsiya bosqichlari:

1996–1997-yillarda peshtoq qismi va kirish portali mustahkamlandi

2002-yilda gumbaz qismlarining ko'chib ketgan kafellari qayta tiklandi

2014–2018-yillarda "Shahrisabz – ochiq osmon ostidagi muzey" dasturi asosida butun hudud obodonlashtirildi

Ziyoratchilar va turizm imkoniyatlari

Dor-us Saodat majmuasi yiliga minglab mahalliy va xorijiy ziyoratchilar tomonidan ziyorat qilinadi. Bu yodgorlik nafaqat diniy-emotsional, balki tarixiy-ma'naviy turizm yo'nalishida ham muhim manzilga aylangan.

Turistik xizmatlar:

Tarixiy obidalar bo'yicha ekskursiyalar

Virtual gid xizmatlari (3D modellar yordamida)

Temuriylar davriga oid ko'rgazmalar

Tarixiy liboslar kiyib suratga tushish imkoniyati

Shahrisabz shahri 2016-yilda Turkiy dunyoning madaniy poytaxti deb e'lon qilingach, majmuaga xalqaro e'tibor yanada oshdi. YUNESKO tomonidan qo'llab-quvvatlangan loyihalar doirasida qo'shimcha axborot markazlari, yo'l ko'rsatkichlari va elektron xaritalar yaratilmoqda.

Saqlanish muammolari va yechimlar: Shu bilan birga, Dor-us Saodat majmuasini saqlash bo'yicha bir qator dolzarb muammolar ham mavjud:

Namlik va yog'ingarchilik tufayli devorlarning yemirilishi

Turistlar oqimi natijasida tabiiy erozion bosim

Mahalliy infratuzilma yetishmovchiligi

Taklif etilgan yechimlar:

Zamonaviy drenaj tizimlarini joriy etish

Sun'iy iqlim nazorati tizimini o'rnatish

Ekskursiyalarni vaqt bilan cheklash

Mahalliy aholiga muhofaza bo'yicha treninglar o'tkazish kerak.

Amir Temur davlat boshqaruvida shaxsiy hurmat, nasl shajarasi, abadiylik timsoli va tarixiy xotirani juda muhim siyosiy vosita sifatida qo'llagan. Dor-us Saodat majmuasi ushbu mafkuraning yorqin timsollaridan biridir. Bu obida:

Temurning davlat mafkurasi

Sulolaning ilohiy asoslanganligiga ishonch

Qabrlar orqali abadiylikni ifodalash kabi g'oyalarni o'zida mujassam etgan.

Majmua – siyosiy ramz sifatida Dor-us Saodat majmuasi faqatgina dafn qilish joyi emas, balki sulola siyosatining ramziy markazi edi. Temur bu majmuani qurdirar ekan, quyidagi siyosiy g'oyalarni ilgari surgan:

Shahrisabzning muqaddasligi – u o'z tug'ilgan joyini buyuk markazga aylantirmoqchi bo'lgan.

Nasl izchilligi – Jahongir Mirzo maqbarasi orqali vorislik tamoyillarini mustahkamlash.

Tinchlik va abadiylik timsoli – maqbaralar orqali har bir avlodda siyosiy barqarorlikni ta'minlash.

Dor-us Saodat bugungi kungacha xalq ongida muqaddas joy, avliyo ruhlarining manzili, saodat timsoli sifatida saqlanib kelmoqda. Ayniqsa, Shahrisabz aholisi uchun bu obida nafaqat tarix, balki: Ruhiy quvvat Manbai; Allohga yaqinlik hissi; Tarix bilan bog'liqlik ramzi sifatida e'tirof etiladi.

Yoshlar uchun bu majmua: Ibrat maktabi; Tarixni anglash vositasi, Milliy gʻururni uygʻotuvchi maskan sifatida qadrlanadi.

Bugungi ideologik talqini va milliy identitetdagi oʻrni: Oʻzbekiston Respublikasida Temuriylar davriga boʻlgan eʼtibor mustaqillik yillarida yangi bosqichga koʻtarildi. Dor-us Saodat majmuasi esa bu yoʻnalishda asosiy tarixiy yodgorlik sifatida qoralaydi. Ayniqsa, quyidagi tashabbuslar bunga dalildir:

1996-yil — Amir Temur tavalludining 660 yilligi munosabati bilan Shahrisabzda davlat darajasida tadbirlar oʻtkazildi.

2002-yil — Dor-us Saodat hududi davlat muhofazasiga olindi.

2023–2025-yillar — “Temuriylar merosi – milliy oʻzlik poydevori” dasturi doirasida majmua atrofida madaniy-maʼnaviy markazlar barpo etilmoqda.

Bu yondashuvlar orqali Temuriylar siyosiy merosi xalq ongiga chuqur singdirilmoqda, milliy identitet mustahkamlanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Dor-us Saodat majmuasi nafaqat Amir Temur davrining yodgorligi, balki Temuriylar saltanati mafkurasi, davlat siyosati, meʼmoriy maktabi va ruhiy qadriyatlarining markaziy ifodalaridan biridir. Bu majmua: Temurning oʻz oilasiga, ajdodlariga va nasl davomiyligiga boʻlgan yuksak eʼtiborini aks ettiradi. Temuriylar siyosiy mafkurasining ilohiylik va abadiylikka asoslanganligini namoyon etadi. Markaziy Osiyo meʼmorchilik sanʼatining gʻoyat yuksak namunasi sifatida jahon madaniyatida munosib oʻrin egallaydi. Maqolada, Dor-us Saodatda har bir element — maqbara, xilxona, peshtoq, yozuv, ranglar va hududiy joylashuvlar — barchasi chuqur ramziy, siyosiy va mafkuraviy maʼnoga ega boʻlib, Temur davridagi davlatning madaniy-siyosiy konsepsiyasini aks ettiradi.

Ilmiy jihatdan qaralganda, Dor-us Saodat majmuasi: Epigrafika, meʼmorchilik, tarix va siyosatshunoslik fanlari uchun bebaho ilmiy obʼyekt hisoblanadi. Unga oid tadqiqotlar arxeologik topilmalar, yozma manbalar va ogʻzaki anʼanalar asosida olib borilishi kerak. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar asosida raqamlashtirish, 3D modellashtirish orqali yanada chuqur tahlil qilish imkoniyatlari mavjud.

Amaliy takliflar.

1. Muzeylashtirish va ochiq ekspozitsiya: Dor-us Saodat majmuasi negizida zamonaviy tarixiy-madaniy markaz, ochiq osmon ostidagi muzey tashkil etilishi zarur. Bu orqali sayyohlar, yoshlar va ilmiy tadqiqotchilar uchun keng imkoniyatlar yaratiladi.

2. Virtual rekonstruksiya: Majmuaning asl holatini 3D rekonstruksiya qilish va virtual turizm loyihalari orqali jahon jamoatchiligiga taqdim etish kerak.

3. Yoshlar uchun ta'limiy dasturlar: Maktab va oliy o'quv yurtlarida Temuriylar tarixini o'rganishda Dor-us Saodat majmuasi alohida mavzu sifatida kiritilishi, amaliy ziyoratlar va ekskursiyalar tashkil etilishi muhim.

4. Xalqaro konferensiyalar: Dor-us Saodat va Temuriylar merosi bo'yicha har yili xalqaro ilmiy anjumanlar o'tkazish, xorijiy ekspertlar bilan hamkorlikda tadqiqotlar olib borish taklif etiladi.

5. Milliy identitetda o'rnini mustahkamlash: Bu yodgorlik orqali Temuriylar merosi va milliy g'urur g'oyalarini yosh avlod ongiga chuqur singdirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Temur T. Tuzukoti Temuriy. – Toshkent: Sharq, 1993.
2. Masson M.E. Kultura Sredney Azii v epoxu Temura. – Moskva: Nauka, 1956.
3. Sagdullayev A. Shahrisabz yodgorliklari. – Toshkent: Fan, 1984.
4. Bobojonov A. Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi va siyosiy tafakkur. – Toshkent: Ma'naviyat, 2003.
5. Toirov A. Temuriylar merosi va zamonaviy o'zlikni anglash. – Toshkent: Sharq, 2018.
6. Allaberganov A. Amir Temur siyosati va uning ramzlari. – “Tarix va haqiqat”, 2010, №1.
7. Bartold V.V. Temur va uning davri. – Moskva: Nauka, 1963.
8. UNESCO Heritage Centre. Historic Centre of Shahrisabz. – Paris: UNESCO, 2000.

9. Kadirov S. O‘zbekistonda 3D restavratsiya usullari. – “Madaniy meros” jurnali, 2021, №3.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 2018-yil 26-mart, №PQ–3648.
11. “Sharq yodgorliklari va restavratsiya” jurnali, 2015, №4.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori, 2023-yil 14-aprel,